

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л. Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМ. Л. Н. ГУМИЛЕВА
GUMILYOV EURASIAN
NATIONAL UNIVERSITY

Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2015»
атты X Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
X Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2015»

PROCEEDINGS
of the X International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2015»

УДК 001:37.0
ББК72+74.04
Ғ 96

Ғ96

«Ғылым және білім – 2015» атты студенттер мен жас ғалымдардың X Халық. ғыл. конф. = X Межд. науч. конф. студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2015» = The X International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2015». – Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie-2015/>, 2015. – 7419 стр. қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-9965-31-695-1

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001:37.0
ББК 72+74.04

ISBN 978-9965-31-695-1

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2015

егер жеткіншек өзін-өзі құрметтей білетін, жинақы, тыныш жанұя мен тыныш әлеуметтік ортадан шыққан болса ол келеңсіз іс-әрекеттерден алшақ болады. Дегенменде барлық жағынан қауіпсіз орта деген болмайды.

Ойымызды қорыта келе, жеткіншектер дамуындағы агрессивтік әрекеттердің ерекшеліктерін зерттеу қорытындылары бойынша, олардың келеңсіз іс-әрекеттер жасауының түрлі себептері бар. Келеңсіз іс-әрекетке әкелуші факторларды бес салаға бөлуге болады: биологиялық-генетикалық, әлеуметтік орта, қоршаған ортаны қабылдау, жеке тұлға және күнделікті іс-әрекет.

Қай халықтың өмірінде де ұжымдық жүйеде тәрбиеленетін жеткіншек бала тірлігінде оған тисті педагогикалық, психологиялық бағыт-бағдар дұрыс беріліп, ол мақсатты түрде жүйелі ұйымдастырылып, жоспарлы жүргізілсе, болашақ жеткіншек тұлғасын жан-жақты жарасымды дамуын қамтамасыз ете алатындығы ақиқат. Біздің пікірімізше баланың белсенді қарым-қатынастары әсіресе ерік жігеріне, эмоциясына ықпал етіп, оларды жақсы-жаманды ажыратып, адамгершілік әдептеріге жаттықтырса, жеткіншек бойында агрессивтік әрекеттердің пайда болмауына бірден бір себебін тигізеді. Осы аталған игі істер қоғамда жүйелі жүргізілсе тәуелсіздікке қолы жеткен елдің ертеңгі азаматының, азаматтық келбетінің бастауы, болашақ бағыт-бағдарының қозғаушы күші болып табылады.

Қолданылған әдебиет

1. Обухова Л.Ф. Детская психология: Теории, факты, проблемы.- М1999, 350стр.
2. Реан А.А., Коломинский Я.Л., Социальная педагогическая психология - СПб.: Питер Ком, 1999, 416стр. (Серия «Мастера психологии»)
3. Эриксон Э. Детство и общество. - СПб.: 1996, 420стр.
4. Гримак Л.П., «Я-концепция» -М.: 1991, 270стр.
5. Берне Р., Развитие Я- концепции и воспитание. - М.: 1986, 380стр.
6. Ананьев Б.Г., О проблемах современного человекознания. -М.: Наука, 1977, 350стр.

Сілтемелер:

- 1.Обухова Л.Ф. Детская психология: Теории, факты, проблемы [1.70-73 стр]
2. Реан А.А., Коломинский Я.Л., Социальная педагогическая психология [2.110-113 стр]
3. Эриксон Э. Детство и общество [3.106-110 стр]
4. Гримак Л.П., «Я-концепция» [4.16-18 стр]
5. Берне Р. Развитие Я- концепции и воспитание [5.112-114 стр]
6. Ананьев Б.Г.О проблемах современного человекознания [6. 6- 10 стр]

УДК 331.53:[316.346.2-055.2]

ӘЙЕЛДЕРДІҢ ЕҢБЕКПЕН ҚАМТЫЛУЫ ҚАЗІРГІ ЗАМАНДАҒЫ МАҢЫЗДЫ ӘЛЕУМЕТТІК МӘСЕЛЕ РЕТІНДЕ

Таскарина Гаухар Мұналбайқызы

goha.9393@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Әлеуметтік ғылымдар факультеті Әлеуметтану кафедрасы

«5B090500-Әлеуметтік жұмыс» мамандығының 4 курс студенті, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – А.И. Манасбаева

Еліміз ақпараттық жүйеге өту барысында әлеуметтік қарым-қатынасты өзгертіп қана қоймай, ол үрдісті тездетті. XX ғасырдың 80 жылдарындағы құрылымдық өзгеріс елдің саясатынан, экономикасынан және әлеуметтік сферадан көрініс тапты. Экономиканың

түрленуі кезінде әйелдер осалдау болды. Еңбек нарығында әйелдер екінші орында болғандықтан кәсіпорындарда да әйелдердің әлеуметтік мәртебесі төмен екені байқалды. Жұмыссыздар қатарында әйелдер тенденциясы жоғарлады. Жұмыссыз қалған әйелдер, өзінің әлеуметтік статусынан айырылуын қиын қабылдайды және осы әлеуметтік – психологиялық патология және девианттық мінездің дамуының себепшісі болады: алкоголизмнің жоғарлауы, наркомандық, жезөкшелік және көптеген теріс әрекеттер түрі.

Заманауи нарық пен экономиканың түрленуінде жаңа субъект қалыптасуын және оның жаңа саясатқа, экономикалық-әлеуметтік шарттарға бейімделуін жобалайды. Бұл процесстің ең бастысы әйелдердің әлеуметтік-саяси және еңбек саласында белсенді бола білуі. Осының барлығы жалпы әйел проблематикасын жеке алғанда өзектілігін ескертеді.

Әйелдер – әлеуметтік-демографиялық топтың нарықтық қатынастарда әлеуметтік қорғауға мұқтаж бөлігі. Санақ бойынша әйелдер халықтың 53 пайызын құрайды және негізгі қоғамдық және отбасылық функцияны орындайды.

«Әйелдер мәселесі» - бұл әйелдердің әлеуметтік орны, оның экономикада, саясатта және мәдени өмірдегі орны мен рөлі, дискриминация проблемасы (жыныстардың тең болмауы, жалақының әр түрлігі, өзінің кәсіби және шығармашылық мүмкіндіктерін дамыта алмауы), статустың анықталуы, қоғамдағы және отбасындағы әйелдің орны, әлеуметтік мүмкіндіктер мен қоғамдағы орнының еркектермен тең дәрежеде болуы. Сонымен, әйелдер сұрағы – бұл әлеуметтік проблемалар комплексі, соның ішінде әйелдердің қоғамдағы және отбасындағы орны, ана мен баланы қорғау, әйелдерді әр түрлі қиындықтардан босату жолдары [1].

Дегенмен әйел адамзаттың репродуктивті функциясын жалғастыруда маңызды орынды алғанымен, бірақ қарабайыр қоғамнан бастап оған ешқандай әлеуметтік артықшылықтар бермеді. Сонымен қатар, XX ғасырға дейін олардың азаматтық құқықтары бұзылған. Тек 1907 жылы заң әйелдерге өз табысын пайдалануға рұқсат етті. Әйелдер толық заңды теңдігін Дүниежүзілік соғыс қарсаңында ие болды.

Әйелдерге еркектермен әлеуметтік теңдік үшін күрес мыналар арқылы өтті:

- Ерлермен бірге жұмыс жасау;
- Білім беру (жоғары білімге қол жеткізу, әйелдер XIX ғасырдың соңында ғана алды);
- Сайлауға қатысу.

XX ғасырдың 70 -80 жылдары ерлер мен әйелдер арасындағы теңдік қозғалысы күшейді. 1976-1985 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымы «теңдік, даму және бейбітшілік» кезеңін жариялады [2].

Халықаралық қоғамдастықтың заманауи әлеуметтік саясаты әйелдерге қатысты кемсітуді жоюға, олардың күнделікті өміріне жеңілдетуге, балаларды оқыту үшін бос уақытқа, билік құрылымдарында әйелдерді насихаттауға бағытталған. Егер де әйелдер шешімдер қабылдауға қатысы жоқ болса, онда қоғам демократиялық болып саналмайды. 1995 жылы Пекинде өткен Әйелдер жағдайының IV Дүниежүзілік конференциясында әйелдерге қатысты кемсітудің мәселелері зорлық-зомбылықтың түрлі нысандары ретінде талқылады. Әйелдердің жағдайын жақсартуға бағытталған іс-қимыл бағдарламасын қабылдады – бұл:

- Кедейлікті жою;
- Білім берудегі теңсіздікті жою;
- Денсаулық сақтау нысандарының қол жеткізу;
- Жұмыспен қамту;
- Қоршаған ортаны қорғау және сақтау;
- Бұқаралық ақпарат құралдарында әйелдер бейнесін нығайту;
- Әйелдердің құқықтарын алға жылжыту;
- Әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықты жою.

Қазіргі уақытта, әйелдер қозғалысының даму деңгейі өте төмен болып табылады. Оң өзгерістер ретінде феминисттер, көшбасшылар арасында әйелдердің пайда болуын және де әйелдер мәселесіне ғылымның, бұқаралық ақпарат көздерінің араласуын атап өтуге болады. Әйелдер қозғалысының басты мақсаты – бүгінгі кемсітушіліктің ашық және жасырын

нысандарына қарсы күрес. Елдегі нарықтық реформалар процесі сандық азаю ғана емес, сондай-ақ, жұмыс күшіне сұраныс құрылымындағы сапалы өзгерісі жүрді. Жұмыссыздық көшкінінің өсуі бастапқы этаптарда мазасыздық туғызды. Дегенмен жақын уақытта белгілі болғандай тек жұмыссыздық – тиімді жұмыспен қамтамасыз ету үшін шешілуі тиіс басты мәселе емес. Қызметкерлердің адами әлеуетін тиімсіз қолданбау салдарынан, құнсызданып өзгеріске ұшырады.

Бір жағынан халықтың білім алуы мен жоғарғы деңгейдегі кәсіптілік мәселесі өршісе, екінші жағынан жұмыспен қамту жағдайы мен сапасының төмендеуі. Жиі білікті және білімді қызметкерлер «жақсы» жұмыс орындарын тапшылығынан, олардың біліктілігі мен тәжірибесіне сәйкес келмейтін кез келген қызметке келіседі. Сонымен қатар жұмыс берушілерден жоғары білікті кадрлардың жетіспеуінен шағымдар көбейді. Еңбек нарығында бірінші қарағанда жұмыспен қамту жалпы құрылымдық көрсеткіштеріне қарамастан, күшті теңгерімсіздік дамыған елдерде ірі салаларының арақатынасы сипаттайтын адамдарға жақын.

Әйелдер жұмыссыздығы – еңбек нарығында әйелдердің бәсекеге қабілеттілігін төменгі орын жұмыссыздық ең көп тараған түрлерінің бірі: әйелдер (олармен т.б. декреттік демалыс, ауру балаға қамқорлық, питомниктер ұсынуды, балалар үйлерін, әлеуметтік тауарлардың еркектерге қарағанда неғұрлым ықтимал әкеледі). Әділдік принципі ерлер мен әйелдер жұмысқа тең қол жеткізе және отбасы үшін жұмыс талап етеді. Мемлекет іс-шаралар сериясын екі әкімшілік-құқықтық реттеу қолдануы керек: әйелдер үшін жұмыс орындарын квоталау, салық жазасын және әйелдер жұмыспен қамтуды ұлғайту жұмыс берушілерді ынталандыру.

Жастар және әйелдер жұмыссыздық іс жүзінде барлық елдерде дамушы нарықтық экономикасы үшін өткір әлеуметтік мәселелері болып табылады.

Көптеген мемлекет үшін өзекті мәселердің бірі болып экономикалық саяси, сондай-ақ әлеуметтік сияқты мәселері болып саналады. Өзектіліктен басқа, дискриминацияның терең тарихи тамыры бар. Ерте Рим эпохасынан бастап, бүгінгі күнге дейін дискриминация душараланды және барлық әлем бойынша миллиард адамды дұшар етті.

Дискриминация (латын тілінде «discrimination» – айырмашылық) нәсілдік немесе ұлттық қажеттілік бойынша, қағида бойынша азаматтардың анықталған категориясы құғынан айыру немесе шек қою.

Еңбек нарығындағы дискриминацияның негізгі жанжақтылығы болып, өсу дискриминациясы, әйелдер дискриминациясы, ұлттық дискриминация саналады [3].

Жұмысқа қабылдау кезінде пікірлер басым келеді, бірақ жеке меншік жағдай бойынша айтуға болмайды, әсіресе егер барлық әлемде әйел адам ер адамға қарағанда бірдей жұмыс орындағанымен әйел адамға жалақыны төмен төлеген кезде демек дискриминация үшін негізгі болып саналмау керек. Дискриминацияның осы түрлері ептеп өзінің белгілерін жібереді және мемлекеттік заңдарды бұзады. 1951 жылы 29 маусымында Еңбектің Халықаралық Ұйымында әйел және ерлерге тең сыйақы туралы Конвенция қабылданған болатын.

Осыған қарамастан еңбек ақы төлемінде және ең дамыған елдерде әйелдік дискриминация сенімді мөлшерде жетіледі. Мысалы, Жапонияда бірдей жұмыс істегенімен әйелдердің жалақылары ерлердің жалақыларына қарағанда 45 %, Италияда 60-65%, АҚШ-та – 70%, Швецияда – 90 % құрайды, Қазақстанда осы деректер жоқ. Ресейде ерлердің және әйелдердің еңбек ақы төлемдерінің өсуі туралы ашық айтылуда. Тендірлік сегрегация ерекше түрде жұмыс күшінің шынайы салалық және кәсіби түрінде қайта бөлуіне, жұмыссыздық мәселелерін одан әрі төмендетеді, кәсіби білім жүйесіндегі циклді бұзады және соңғы есепте, еңбек нарығындағы ең негізгі жағымсыз факторы болып саналады [4].

Тендірлік сегрегация еңбек нарығындағы теңсіздік негізін қамтиды онда әйел және ерлердің еңбек бағаларына арналған әртүрлі жолдар бейімделген. Сапаның көбіне арналған әйел адамның еңбегін пайдаланумен жұмыскерлердің статусының төмендігі сипатталған, кәсіби дайындық және біліктілікті көтеру үшін мүмкіншіліктер шектеулі.

Көбінесе, жұмыскерлердің еңбек қиындығын бағалау әдісі, денсаулықты қорғаудағылар, білім, мәдениет, ғылым және басқа бюджеттік саладағылар, осы еңбек түрлерінің спецификасының жеткіліксіз дәрежесін есептейді және дискриминация элементтерін өзіне қосады. Әйелдер жұмыс істейтін салада, еңбек ақы төлемі ұлттық шаруашылық бойынша орташа төмен.

Кәсіби және өндірістік тізімін алып тастау туралы жағымсыз шарттар күшіне әйелдердің еңбектеріне тиым салынған немесе шектелген қағидалы шешім талап етіледі. Себептері белгілі, осы тізімдер өз бейнесіндегі индульгенция жұмыс берушілер үшін, шартты және еңбекті қорғауды жақсартпауға мүмкіншілік беретін қызмет жасайды [5].

Ықтималды бөлімнің еңбек заңнамаларындағы бейне және кәсіби және екеуінің ата-аналарының жанұялық рөлдерінің ұқсастығы әдістеліне алады, соның ішінде, еңбектік және адами ресурстардың потенциалын рационалды пайдалануға әдістеліне алады. Бұнда үлкен рөлді Конвенцияға МОТ № 156 «Еңбек еткен әйел және ерлер үшін тең мүмкіншіліктер және тең көңіл аудару туралы: жанұялық және еңбек міндеттері» қолына алады.

Занды түрде ұсынған жұмыс істеген әйелдерге қарама-қарсы әлеуметтік құқықты және кепілдемені құру қажет, ал заңды түдегі термин «баласы бар ана» жалпы қабылданған әлемдік тәжірибеде «ата-ана» және «жанұялы міндеттермен еңбек ететін ерлер мен әйелдер» термині түрінде айтылады.

Қазақстанда ұлттық дискриминацияны айта отырып, мысалы, ЮАР, АҚШ және Израиль сияқты ашық пайда болуы жоқ екенін белгілеу тиіс. Қандай да бір ресми деректер жоқ, ал осы облыстық мемлекеттік саясаты Қазақстан бірлестігінің қамтамсыздандыруына нақты бағытталған. Бірақ республикамызда дискриминациялық жағдайды құрайтын кейбір сипатты ерешеліктерді белгілеу тиіс:

Біріншіден, дамыған экономикалық қатынастармен сипатталатын комплементарлық байланыстар, тайпа құрамы бойынша бөлу.

Екіншіден, дәл осындай жағдайды ұлттық белгілер бойынша максималды сүйемелдеуге тырысатын Қазақстан территориясында өмір сүретін шағын халықтар туғызады.

Қорытындылай келе, жұмыссыз халыққа кәсіптік оқыту ұйымдық нысандары мен технологияларын мазмұны, қала, облыс тән жұмыссыздық нақты түрі, ерекшелігіне бірге қарастырылуы тиіс екенін атап өткен жөн. Осы негізде ол жұмыссыздар кәсіби даярлау негізгі бағыттары болжамдар жасау ұсынылады. Әйелдердің жұмыстан босатылуы және жұмысынан айырылуы әйелдің отбасында, демографиялық жағдайына және бала тәрбиесінде жағымсыз әсерін тигізді. Бұл қоғамның генофондына айтарлықтай шығын әкеліп, ұлттың болашағына қауіп төндіруде. Осы айтылған жағдайда әйелдің әлеуметтік статусын толықтай сақтау үшін күрделі ғылыми және практикалық тапсырмаларды ойластыру керек. Солардың бірі ретінде әйелдерді жұмыссыздық жағдайына бейімдейтін әлеуметтік механизм жасау.

Қолданылған әдебиет

1. Чепуренко А., Обыденнова Т. Трудовые отношения на российских малых предприятиях (по материалам социологических обследований) // Вопросы экономики. – 2001. – № 4. – С.110-122.
2. Тукумцев Б.Г. Самарский мониторинг социально-трудовой сферы // – Социс. – 2001. – №7. – С.41.
3. Доэл М., Шардлоу С. Обучение практике социальной работы: Международный опыт и перспективы / Отв. ред. М.Доэл и С.Шардлоу. – М.: Аспект-Пресс, 1997. – 223 с.
4. Женщины и демократизация: общественное мнение женщин по актуальным соц. - полит. вопросам / Под ред. Силласте Г.Г. – М., 2005.
5. Иванова Б.И. Женщины и занятость // Соц. иссл. – 2001. – №11.

УДК 159.9:347.96

ЗАҢ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІНІҢ КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘНІ